

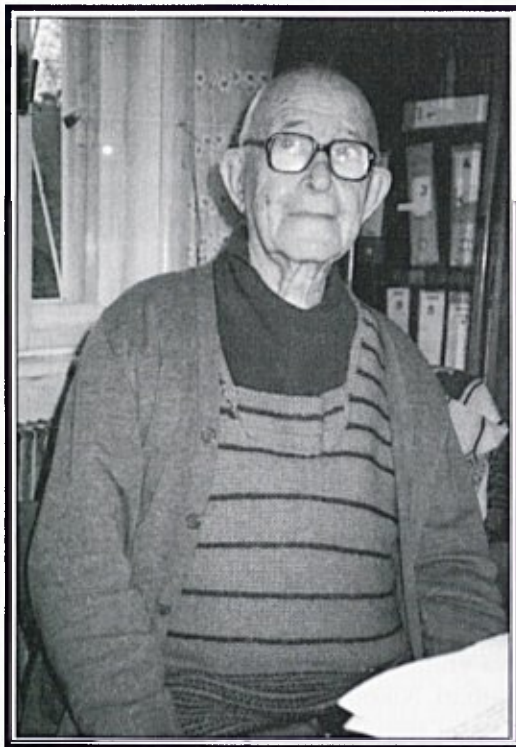
IN MEMORIAM

TINE KOCMUR (11. 11. 1904 – 8. 2. 2001)

Za revijo, mlado po letih izhajanja, uredniškem odboru in pretežno tudi po krogu ustvarjalcev, je redkost, da v vrste njenih piscev poseže smrt. Tokrat se je to zgodilo drugič, pri čemer gre za človeka, ki je v Zgodovini za vse objavil svoj prvenec, hkrati pa bil njen daleč najstarejši dopisnik, skoraj 12 let starejši od prav tako že preminulega akademika Ferda Gestrina. Pokojni Tine Kocmur, upokojeni uslužbenec, ljubitelj zgodovine, humanistike, leposlovja in še marsičesa, se je pod kakšen svoj članek v strokovnem časopisu prvič podpisal pri 93 letih v drugi številki IV. letnika Zgodovine za vse. Ne brez oklevanja se je pustil pregovoriti, naj namesto tega ali onega psevdonima, ki ga je že kdaj kje uporabil (Tine Ižanski, Tine Trnovljčan, Tine Savinjščan), vsem in vsakomur pove, kdo je avtor »Osebnih spominov na delovanje celjskega šahovskega kluba iz polpreteklega časa«. Vrednih branja in toliko bolj zanimivih, ker smo dobili živa spominska pričevanja na življenje nekega društva izpred trideset let, od ustanovitve v zgodnjih dvajsetih letih. Svežina spomina, lahkotnost peresa, kritična distanca in skromnost so besede, s katerimi najlažje označimo njegov prispevek v Zgodovini za vse, spominski zapis na dr. Korošca v Novi Reviji (št. 207-208), knjižni prvenec o Trnovljah pri Celju (1998) in vrsto drugih neobjavljenih, a smiselno dodelanih in zaključenih memoarskih spisov.

Najbolj preseneča spoznanje, da je gospod Tine šele v častitljivosti starosti prvič začel zares pisati, ne le zasebna pisma, službena poročila ali kakšno pismo bralcev kakor kdaj poprej. »Ste pisali že zgodaj, morda kot gimnazijec?« sem ga vprašal, ko me je prijatelj poleti 1997 seznanil s tedaj 93-letnim gospodom vedrega duha in spomina. »Ne, ne, lani spomladi sem začel s spomini.« »Pa prej, saj ste kdaj kaj napisali?!« »Ne, ne, samo bral, veliko bral in premišljeval.«

Tine Kocmur, ki mu je usoda namenila doživeti blizu sto let, je bil po letih in izkušnjah resnično človek 20. stoletja. Vešč opazovalec, kritičen do sebe in svoje okolice, je držal v sebi in zase lepe in manj lepe dogodke svojih devetih križev. Rojen na martinovo 1904 na Igu, krščen istega dne na ime ižanskega farnega zavetnika sv. Mar-



*Tine Kocmur pri 95-ih novembra 1999
(foto: Stane Okoliš).*

tina po kaplanu Martinu in v navzočnosti treh drugih Martinov, je iz barjanskega pastirčka Martinka postal in ostal Tine. Čeprav ga je cesta življenja z enajstimi leti pahnila v svet, se je na poseben način vseskozi čutil povezanega z rodno ižansko pokrajino. Kadar je pisal o Igu, tamkajšnjih ljudeh in dogodkih, ki jih je vdrugo spoznal kot štajerski begunec v letih 2. svetovne vojne, se je vedno podpisal s psevdonimom Tine Ižanski. Pa tudi sicer ga je govorica vse življenje izdajala za Ižanca in Dolenjca, kot se je kate-rikrat sam imenoval.

Dobršen del svojega življenja, s tremi kratkimi prekinitvami skoraj štiri desetletja, je daroval Savinjski dolini. Najprej Trnovljam pri Celju, kamor se je družina preselila, ko je bil še otrok in je ostal brez očeta, nato ljuski šoli in gimnaziji v Celju, več kot tridesetim službenim letom v celjskem bančništvu in zadružništvu, ves ta čas pa preštevilnim izletom in pohodništvom v Savinjske planine. Ko si je tik pred drugo vojno vihro ustvaril lasten dom, je bilo mladi družini po samo nekaj mesecih skupne sreče namenjeno izgnanstvo v Srbijo, od tam pa pot vnovičnega begunstva, tokrat na očetov rodni Ig. Za gospoda Tineta nato še v petnajstmesečno internacijo na Rab, v krajšo partizansčino z Rabsko brigado, v

negotove mesece v okupirani Ljubljani in nazadnje skupaj z družino na delo v Salzburg. V vojni čas se je pozneje nenehno vračal v spominih, premleval usode posameznikov in naroda, pri čemer je kot neposredni udeleženec še posebej opozarjal na izkrivljanje zgodovinskih dejstev v zvezi z Rabom ter slovenskim krščansko-socialnim gibanjem.

Tudi povojni čas mu ni mineval brez grenkobe, ki je je bil deležen tem prej, če je hotel ostati zvest poštenemu in vestnemu delu gospodarstvenika. Ena takih manj prijetnih izkušenj ga je leta 1957 iz Celja privedla v Ljubljano, najdaljšo in zadnjo postajo njegove življenjske poti, kjer je še dvajset let po upokojitvi honorarno delal v svojem poklicu. »Kakšen je recept za dolgo življenje?« smo ga ne le enkrat vprašali trije več kot šestdeset let mlajši zgodovinarji, ki smo nekajkrat na leto vsak zase ali skupaj potrkali na njegova vrata. »Veste kaj, nikoli mirovati, nenehno se gibati. Nikoli leči in se vdati oslabeledosti. Tudi na Rabu sem ves čas hodil sem in tja, da nisem zbolel in umrl kot mnogi sojetniki, ki so legli.«

Naše drugo pogosto vprašanje pa se je vrtelo okoli njegovega tako dolgega odlašanja, da bi kaj napisal, in našega začudenja, odkod pri teh letih črpa moči in kako se loteva pisanja. »Ne vem. Ko sedem za pisalni stroj, spomini pridejo kar sami. Jaz jih samo natipkam.« Njegov opus kakšnega ducata več deset strani obsegajočih spisov, kronoloških in tematskih smiselnih celot, je za človeka njegovih let, brez poprejšnjih izkušenj s pisanjem, naravnost osupljiv. Na eni strani jasen koncept s poglavji, na drugi živa dokumentarno-literarna pripoved. Gospod Tine se je spominjal vrste pomembnih in nepomembnih ljudi, znal obnoviti pogovore z njimi, svoje takratne občutke ter poznejši tok dogodkov in usod svojih sobesednikov. Tako je pri petindevetdesetih v Novi reviji priobčil osebne spomine na dr. Antona Korošca, ki v mnogih podrobnostih ni ušel njegovemu pozornemu očesu. Kar nekaj znanih imen je imel priložnost spoznati med številnimi osebami, ki so mu prihajale naproti v desetletjih službovanja, planinarjenja, družabnega življenja, vojne vihre in med krščanskimi socialisti. Slednjim se je, sicer neformalno, pridružil pred skoraj osemdesetimi leti in ostal vseskozi zvest njihovi ideji. Ne praksi, nad katero je bil razočaran, temveč ideji, v veliki meri obogateni s svojim lastnim čutom za človečnost in zato tudi razumljeni nekoliko drugače, bolj osebno.

Mimo svoje življenjske poti je znal jasno, sistematično in natančno opisati okolje, v katerem je živel. Poleg rabskega taborišča, ki ga je orisal v osebnih spominih, je s pristopom etnologa, vse sicer črpajoč iz lastnega spomina, obdelal svoji dve domovinici: Ižansko in Trnovlje pri Celju. Urednik Zgodovine za vse je že imel v rokah tipkopis Vas Trnovlje, namenjen drugi objavi Tine Kocmurja v tej reviji, ko se je za izdajo našla primernejša priložnost. Mestna občina Celje in Krajevna skupnost Trnovlje sta leta 1998 izdali 80 strani obsegajočo knjigo z naslovom »Trnovlje skozi čas 1910 – 1940 po pričevanju Tineta Kocmurja«. Delo ne odstopa toliko po obsegu kot po veliki odmevnosti in nadvse toplem sprejemu pri Trnovelčanih, ki jih je simpatični nekdanji sokrajan presenetil zlasti z neverjetnim spominom. Povabilu na predstavitev knjige se je mogel odzvati tudi avtor, počaščen v svojem drugem, savinjskem domu, ki ga je tedaj videl zadnjikrat.

Kje je torej iskati skrivnost človeka, ki je vse življenje kopičil, da bi malo pred slovesom dal? Ob nespornem talentu in osebni poštenosti jo odkriva njegov uravnotežen način življenja in dela. Nenehno gibati se in brati. Do konca je mogel črpati iz svoje solidne klasične gimnazijske izobrazbe. Nadgrajeval jo je vse življenje in česar ni spoznal mlad v šolskih klopih, je potrpežljivo nadoknadil naslednjih 79 let, potem ko je moral, odličnjak, leta 1922, iz gmotnih razlogov namesto v šesto gimnazijo v uradniško službo. Iz šole je znal odlično nemško, do konca svojih dni je prebiral nemške zgodovinske in druge strokovne knjige, ki jih je skupaj z revijami naročal iz tujine. V ljubljanskih knjižnicah je bil eden najpogostejših obiskovalcev in bralcev. Na neki način samotar je bil gospod Tine predvsem samotnež – planinec, nikakor ne odljuden, temveč nadvse gostoljuben gospod, veder in prijeten sogovornik. Poleg pisanja spominov je zadnja leta nenehno prevajal, bodisi krajša besedila, bodisi ekscerpital. Azteki, Kelti, Grki, srednji vek, etimologija, vse ga je zanimalo, nakopičeno obsežno in temeljito znanje je mojstrsko mimgrede vpletal v svoje pripovedi. Katerikrat je sredi popoldneva poklical po telefonu: »Ravno pišem. Povejte mi, prosim, kdaj natanko je Kserkses pri Salaminu napadel Grke?«

Vešč opazovalec in nenehno išoč duh v njem sta zadnja štiri leta in pol njegovega življenja udarjala po tipkah pisalnega stroja z občudovanja vredno sistematičnostjo pripovedovanja. Na-

tipkano teče, popravki skoraj niso bili potrebni, ob številnih digresijah je pripovedovalec vselej našel rdečo nit in se spretno vrnil k bistvu. Rad je ob neposrednih doživetjih vpletel še razmišljanja in svoje poznavanje problematike iz literature. Smisle za red pri gospodu Tinetu ni dušil pisateljske žilice v njem, kakor tudi slednja ni krnila dokumentarnosti njegovega pisanja. Večino tekstov mu je vnukinja sproti prepisovala v računalnik, nakar jih je, spete v mape, razdeljeval med svojce in nekaj mlajših zgodovinarjev, ki smo ga radi obiskovali. Skrbno urejen ducat zajetnih spisov s kazalom, uvodno besedo in epilogom je poldrugo leto pred smrtjo podaril Arhivu Slovenije, kjer sicer že od leta 1980 vodi jo osebni fond Martina Kocmurja, sprva zapolnjen samo z nekaj osebnimi dokumenti iz časa med obema vojnama. V Uvodni besedi k svojim spisom je tedaj, spomladi 1999, zapisal: »V pozni starosti sem začel pisati o razmerah in dogodkih iz preteklih časov, v katerih sem živel. Napisal sem jih v prvi vrsti za svoje potomce. Če pa bo kdo drug tudi bral te spomine, bo vsaj videl in spoznal, kakšno je bilo naše preteklo življenje. V svojem delu polagam več važnosti na pokrajine in ljudi ter razmere, v katerih žive, seveda pa se nisem mogel izogniti tudi osebnim doživljanjem,

ki tudi ilustrirajo vsa dogajanja.« Že prej, na silvestrovo 1998 je svoj opus zaključil z Epilogom, v katerem med drugim skromno pravi: »Še enkrat izrecno poudarjam, da me k delu ni vodila misel osebnega poveličevanja, temveč zamisel, prikazati potomcem, kako smo živeli ... Res ni moje delo tehnično, jezikovno, stilistično visoko zamišljeno, tudi ne izpeljano.«

Napoved, da bo morda opisal še svoja doživetja, doživljanja in razmišljanja ob njih od 1945 do 1990, pa je ostala neizpolnjena. Gospodu Tinetu so počasi poenjale moči, čeprav je pisalni stroj pustil mirovati šele zadnje tedne, potem ko si je lani za martinovo naložil že svoj 96. križ. Težko mu je bilo pisati o težkih stvareh, mnogokrat zato človeka ni imenoval s polnim imenom ali pa najtemnejšega in najkočljivejšega preprosto ni zlil na papir, temveč samo povedal zbranim poslušalcem. Če se kdaj nismo v vsem strinjali, je bil gospod Tine vselej pripravljen prisluhiniti, še posebej tehtni in argumentirani pisani besedi, ki jo je cenil čez vse. Na kasetah ostaja zapis njegovega glasu, v srcih skupine mlajših pa žlahten spomin in zadovoljstvo, da smo ga poznali.

Boris Golec